

Femårsberättelse för Vetenskap och Folkbildning

Föreningen vetenskap och folkbildning bildades den 4 december 1982. Med anledning av femårsjubiléet har styrelsen valt att i stället för årsberättelse göra en berättelse om föreningens fem första verksamhetsår.

Hur föreningen bildades

Efter en del telefonkontakter under våren 1982 bildades den 11 maj en organisationskommitté för en förening för vetenskap och folkbildning. Medlemmar var Berndt Brehmer, Bengt Göransson, Sven Ove Hansson, Arne Helldén, Ulf Ivarsson, Hans Lindquist, Gerdt Sundström, Svante Svensson, Per Thiman och Nils Trowald. Kommittén skickade ut ett uppdrag som publicerades i ett flertal tidningar. (Det återfinns som bilaga 1.)

Vid sitt andra och sista sammanträde den 19 oktober konstaterade kommittén att intresseanmälningarna var tillräckliga, och kallade till ett konstituerande möte den 4 december i ABF-huset i Stockholm. Vid det konstituerande mötet talade Arne Helldén under rubriken "Upplysning och folkbildning i ett historiskt perspektiv".

Stadgar

De stadgar som antogs av det konstituerande mötet gäller ännu i oförändrat skick. (De återfinns som bilaga 2.)

Ett stadgetolkningsbeslut har fattats av ett medlemsmöte, nämligen årsmötet 1986. Styrelsen hade framfört önskemål om ett beslut som skulle göra det möjligt att sköta invalsärenden snabbare. Årsmötet förde följande stadgetolk-

ning till protokollet: "Styrelsen kan inom sig utse ett arbetsutskott eller på annat sätt delegera vissa ärenden." Därefter har styrelsen inom sig utsett tre personer som två i förening kan invälja nya medlemmar mellan styrelsemötena.

Medlemsutvecklingen

Följande tabell visar medlems-talen vid årsskiptena:

1 jan 1984	ca 100.
1 jan 1985	119
1 jan 1986	187
1 jan 1987	260
1 jan 1988	244

Till grund för den positiva medlemsutvecklingen ligger ett arbete för att göra föreningen känd, ett arbete som många medlemmar har deltagit i. Till flera nummer av Folkvett har bifogats väravningslappar, och styrelsen har ofta uppmanat medlemmarna att skaffa fler medlemmar till föreningen. Styrelsemedlemmar och andra föreningsmedlemmar har också nämnt föreningen och angett dess adress i artiklar i olika tidningar och tidskrifter. Under 1987 skickade vi ut ett nummer av Folkvett till alla prenumeranter på Skeptical Inquirer i Sverige, Danmark, Norge och Finland som inte redan var medlemmar eller prenumeranter. Ett flertal av dem har därefter blivit medlemmar i föreningen.

Under 1987 strök styrelsen 24 medlemmar ur listan på grund av obetalda medlemsavgifter. Några sådana strykningar hade inte gjorts tidigare. Endast en handfull per-

soner har genom åren anmält utträde ur föreningen. Vi har alltså mycket trogna medlemmar, de allra flesta som blivit medlemmar stannar i föreningen och betalar sin medlemsavgift.

Styrelserna

Styrelsens sammansättning under de första fem verksamhetsåren har varit som följer:

1982-1983:

Berndt Brehmer (vice ordf)
Lena Carlsson (sekr)
Sverker Gustavsson (kassör)
Sven Ove Hansson (ordf)
Arne Helldén (suppl)
Ulf Ivarsson (suppl)
Lennart Melin (suppl)
Nils Trowald (suppl)
Gudrun Westerfors

1984:

Berndt Brehmer (kassör, vice ordf)
Lena Carlsson (redaktör)
Gunnar Englund (sekr)
Sven Ove Hansson (ordf)
Arne Helldén (suppl)
Svante Janson (ansv. för medlemsvärvning)
Hans Lindquist (suppl)
Gunnar Steineck (suppl, ansv för kvacksalverifrågor)
Nils Trowald (suppl)

1985:

Berndt Brehmer (suppl)
Lena Carlsson (vice ordf, redaktör)
Gunnar Englund (suppl, vice sekr)
Sten Ewerth (suppl)
Sven Ove Hansson (ordf)
Svante Jansson (sekr)
Martin Koff (suppl)
Gunnar Steineck
Jonas Söderström (kassör)

1986:

Margareta Blomberg (suppl, sekr)
Berndt Brehmer (suppl)
Sven Ove Hansson (ordf)
Per-Olof Hulth (kassör)
Svante Janson (vice ordf)

Martin Koff (suppl)
Gunnar Steineck
Jonas Söderström (redaktör)

1987:

Berndt Brehmer (suppl)
Sven Ove Hansson (ordf)
Per-Olof Hulth (suppl)
Svante Janson (vice ordf, sekr)
Kerstin Jon-And (kassör)
Martin Koff (suppl)
Anders Lange (suppl)
Pertti Poutiainen (suppl, redaktör)
Gunnar Steineck (ansvarig för kvacksalverifrågor)
Jonas Söderström (redaktör)

Möten

Enligt stadgarna ska föreningen varje år hålla minst två medlemsmöten, ett om våren och ett om hösten. Varje år har det blivit fler än två möten. Hittills har föreningen arrangerat 20 möten, samtliga utom ett (6/6 1986) i Stockholm.

1982:

Den 4 december 1982 hölls det konstituerande mötet i ABF-huset i Stockholm. Arne Helldén talade under rubriken "Upplýsning och folkbildning i ett historiskt perspektiv".

1983:

Den 26 april 1983 talade vi om pseudovetenskapens intrång på universiteten. Diskussionen började med tre korta inledningar. Berndt Brehmer talade om astrologiuppsatsen i Lund, Lena Carlsson om Jens Tellefsens experiment i psykokinesi och Hans Wicksell om en schaubergiansk uppsats vid KTH. (22 deltagare.)

Den 11 oktober 1983 hade vi ett offentligt möte där Svante Svensson och Tor Ragnar Gerholm talade om kvantfysik och mystik. (Ett 70-tal deltagare.)

Den 29 november 1983 hade vi ett medlemsmöte där Lars Bergström talade om objektivitet i samhällsvetenskaperna.

1984:

Den 4 februari 1984 hade vi årsmöte. Nils Trowald demonstrerade hur en trollkarl kan åstadkomma telepati och andra underverk. Berndt Brehmer höll ett föredrag om den mänskliga varseblivningens ofullkomligheter. (Ett 20-tal deltagare.)

Den 4 juni 1984 inledde Tomas Lönngren från Socialstyrelsens läkemedelsavdelning en diskussion om naturmedelsfrågor.

(Den 5 december 1984: Föreningen debatterade med föreningen för psykobiophysik, som hade inbjudit oss. Vi var företrädda av Berndt Brehmer och Sven Ove Hansson.)

Den 6 december 1984 hade vi medlemsmöte. Där talade Benny Kullinger om kreativism.

1985:

Under våren anordnade föreningen en föreläsningsserie i samarbete med ABF i Stockholm. Serien blev en framgång bland annat i så måtto att alla föredragen var väl besökta.

Den 29 januari 1985 talade Sven Ove Hansson om "Att skilja mellan vetenskap och pseudovetenskap".

Den 12 februari 1985 höll Gunnar Steineck föredrag under rubriken "Är den alternativa medicinen något alternativ?" Föreningens årsmöte hölls i anslutning till detta föredrag.

Den 7 mars 1985 höll Nils Trowald ett kombinerat föredrag och trolleriföreställning, "Att luras."

Den 26 mars 1985 höll Curt Roslund föredraget "Astrologi - vidskepelse eller vetenskap". (83 deltagare.)

Den 9 april 1985 avslutades ABF-serien med en diskussion om vetenskapen i folkbildningen.

Den 28 november 1985 hade vi ett medlemsmöte där Lenart Melin talade om "psykoterapi och vetenskap".

1986:

Den 19 mars 1986 hade vi årsmöte. Lester Wikström talade om sekter.

Den 26 maj 1986 inledde Ulf Lindström en diskussion om missbruk av den moderna fysiken.

Den 6 juni 1986 talade Persi Diaconis (på engelska) om sammanträffanden. Detta möte ägde rum i Uppsala.

Den 10 november talade Gunnar Eriksson om populärvetenskap.

1987:

Den 5 maj 1987 hade föreningen årsmöte. Svante Malmgren talade om kvacksalveri.

Den 10 juni 1987 gästades vi av Mark Plummer, kanslichef på CSICOP och Wendy Grossman, den drivande kraften i vår nybildade irländska systerorganisation. De visade en videofilm från James Randis senaste avslöjanden av helbrägdagörelse, och berättade om CSICOPs verksamhet.

Den 26 november 1987 höll Hans Isaksson ett föredrag under rubriken "Antroposofi - en kritisk granskning".

Folkvett

Vår förening är en riksorganisation med medlemmar över hela landet. Styrelsen är baserad i Stockholm-Uppsala-regionen, där vi har flest medlemmar. Vi har hittills inte maktat med att ordna möten på andra håll i landet. Bl a av denna anledning bedömde vi det redan från början mycket angeläget att ha något form av medlemsblad, som om möjligt skulle omvandlas till en

tidning som även kunde spridas i en vidare krets.

Under 1983 utkom 6 nummer av föreningens medlemsblad. Med början av årgång 1984 bytte tidningen namn till Folkvett. Den ska utkomma med 4 nummer per år. Namnet är vederbörligen inregistrerat hos Patent- och registreringsverket. Samtidigt som tidningen bytte namn införde vi en möjlighet att prenumerera på den. Sedan tidningen bytte namn inleddes också varje nummer med en ledare.

Innehållet av de hittills utkomna numren framgår av bilaga 4. På grund av eftersläpningen drog vi in på numreringen så att det av årgång 1986 endast utkom dubbelnumret 1-2.

Folkvett nr 3/85, som är ett temanummer om scientologi, utgavs i samarbete med Föreningen Rädta Individen (FRI), som är en organisation för anhängare till sektmedlemmar.

Samtliga nummer av medlemsbladet och Folkvett har varit tryckta i A4-format. T o m nr 1/87 trycktes tidningen på sammanhäftade A4-ark, fr o m nr 2/87 på vikta A3-ark. Den tekniska utformningen har också i övrigt gradvis fräschats upp.

Lena Carlsson var redaktör för medlemsbladet och för Folkvetts båda första årgångar, 1984 och 1985. För 1986 och nr 1/87 var Jonas Söderström redaktör. Fr o m nr 2/87 har tidskriften haft två redaktörer, Pertti Poutiainen och Jonas Söderström.

Lena Carlsson var ansvarig utgivare för Folkvett t o m nr 2/85. Därefter har Sven Ove Hansson varit ansvarig utgivare.

Skrivelser m m

Då föreningen började sin verksamhet bestämde vi oss för att vara mycket restrikti-

va med protestskrivelser och myndighetsanmälningar. Detta beslut grundade sig på vår övertygelse att pseudovetenskap bekämpas bäst i en öppen debatt. I några fall bestämde vi oss dock för att det fanns särskilda skäl, som motiverade att vi - utöver debattinlägg - också inkom med skrivelser till myndigheter m fl.

Under 1983 skickade styrelsen en skrivelse till konsumentverket och socialstyrelsen om scientologernas s k purifikationsprogram, samt en skrivelse till Svenska Filminstitutet och SF om felaktiga sakpåståenden i filmreklam om paranormala fenomen.

Under 1983 skickade vi också skrivelser till rektorerna vid Göteborgs och Stockholms universitet angående pseudovetenskap i Kursverksamhetens program. Bakgrunden till detta är att Kursverksamheterna utnyttjar universiteten i sin reklam och ger ett intryck av att deras kurser bygger på aktuell kunskap inom universiteten. Därför är det särskilt allvarligt om just Kursverksamheten predikar pseudovetenskap, vilket skett i betydande omfattning på ett flertal högskoleorter. Vår kritik har följts upp bl a med informella kontakter och skrivelser från enskilda föreningsmedlemmar. Från flera håll fick vi svar som visar att man förstätt kritiken, och kursutbudet förbättrades. Fortfarande förekommer dock övertramp.

I många fall då protestskrivelser skulle vara motiverade har föreningen valt att i stället verka på andra vägar. Ett exempel kan nämnas på detta.

De svenska bibliotekens klassificeringssystem har nyligen reviderats. Remissförslaget innehöll flera försämringar, bl a skulle astrologiböckerna flyttas från "lek

och spel" till "psykologi". Föreningen tog upp denna fråga via flera olika kanaler. Ett konkret motförslag lades fram i en debattartikel i Biblioteksbladet (nr 3 1984), och föreningsmedlemmar som deltog i remissarbetet tog upp frågorna där. Resultatet blev att det nya klassificeringssystem som trädde i kraft 1985 ger biblioteken goda möjligheter att skilja pseudovetenskap från egentliga faktaböcker.

Årets folkbildare och Årets förvillare

James Randi, trollkarl och en av de ledande inom CSICOP har länge delat ut en årlig "bent spoon award" (böjda skeden-utmärkelse) till personer som bidragit till att sprida förvirring om paranormala fenomen. Denna utmärkelse har fått god uppmärksamhet i amerikansk press.

Möjligheten att dela ut någon form av utmärkelse har diskuterats ganska länge i föreningen. Det stod redan från början klart att vi inte skulle dela ut enbart en negativ utmärkelse. Minst lika viktigt är att uppmuntra dem som gör en god insats.

Dessa diskussioner ledde till att styrelsen inför årsmötet den 5 maj 1987 redovisade ett förslag om att inrätta två årliga utmärkelser, en positiv och en negativ. Mötet var positivt till förslaget, och styrelsen fick i uppdrag att arbeta vidare med det.

Till mötet den 26 november 1987 hade styrelsen utarbetat en text som angav reglerna för utmärkelsen. Efter smärre justeringar antogs den av mötet. (Se bilaga 3.) Enligt detta beslut ska styrelsen, på grundval av medlemmarnas nomineringar, vid årsskiftet utnämna dels "Årets folkbildare", dels "Årets förvillare". Utnämningarna ska motiveras

skriftligt.

Styrelsen utnämnde Hans Rehnvall till Årets folkbildare 1987 och Dag Stålsjö till Årets förvillare 1987. Ett pressmeddelande om utnämningarna postades den 30 december, och fick god publicitet.

Motiveringarna var som följer:

"Hans Rehnvall utnämns till Årets folkbildare 1987 för sina populärvetenskapliga TV-program. Bl a har han på ett imponerande sätt belyst komplicerade vetenskapliga frågor i korta nyhetsinslag. Hans program visar att en lättillgänglig framställning kan förenas med saklighet och ett kritiskt förhållningssätt."

"Dag Stålsjö utnämns till Årets förvillare 1987 för sina TV-program om bl a evighetsmaskiner, slagutor och fornsvensk historia. Hans okritiska framställningssätt bidrar till att underbygga auktoritetstro och skapa felaktiga föreställningar om vad vetenskapligt arbete innebär."

Föreningen i massmedia

Ett av föreningens viktigaste syften är att uppmuntra medlemmar och likasinnade att skriva debattartiklar och på andra sätt framträda i den offentliga debatten till den vetenskapliga kunskapsvägens försvar. Detta syfte har i stor utsträckning lyckats, så tillvida att antalet debattinlägg av detta slag verkar att ha ökat sedan föreningen bildades.

Ett annat viktigt syfte har varit att journalister ska ha någonstans att vända sig för att få kritiska kommentarer. Vi har också ofta blivit kontaktade av journalister i detta syfte. Ibland

har det lett till att någon föreningsmedlems kommentarer blivit publicerade. Ibland har det lett till att ingenting blivit skrivet, vilket i dessa fall inte varit någon större förlust.

Föreningen har flera gånger varit omnämnd och företrädd i radio och TV. Det bör också nämnas att Dagens Nyheter våren 1985 hade en lång artikelserie på Insidan, som utgick från vår förening. Fleura av artiklarna bestod av intervjuer med medlemmar i föreningen. Serien hette "Folkvett".

Under 1987 har vi börjat sända gratisexemplar av Folkvett till några svenska tidningar och radio-TV. Vi har också under 1987 försett CSICOP med en lista över svenska media som kommer att få CSICOPs pressmeddelanden.

Internationella kontakter

Då föreningen bildats skickade styrelsen ett cirkulärbrev till utländska organisationer som arbetar med samma syften som vi. Föreningens verksamhet och erfarenheter har också vid tre tillfällen presenterats i Skeptical Inquirer (CSICOPs tidskrift och den ledande internationella tidskriften om pseudovetenskap.) Vi har genom åren haft en ganska omfattande enskild skriftväxling med utländska systerorganisationer, särskilt CSICOP i USA och NIVFO i Norge.

Föreningen var genom sin ordförande representerad vid CSICOPs möte i juni 1985 i London. När Persi Diaconis, medlem i CSICOPs styrelse, besökte Sverige i andra angelägenheter i juni 1986, talade han också på ett medlemsmöte i vår förening.

Sommaren 1987 gjorde Mark Plummer, CSICOPs kanslichef, en rundresa i Europa tillsam-

mans med Wendy Grossman. Syftet var bl a att förbättra kontaktnätet mellan de europeiska skeptikerorganisationerna. Plummer och Grossman talade på ett medlemsmöte den 10 juni. Dessutom medverkade de på ett styrelsemöte den 9 juni. Vid detta möte deltog även Nils Mustelin från vår nybildade finländska skeptikerorganisation Skepsis.

Vetenskap och folkbildning har fungerat som en första utgångspunkt för bildandet av den finländska organisationen. Några av initiativtagarna har länge varit medlemmar i vår förening.

Bildandet av den finländska föreningen är en viktig händelse. Eftersom en förening redan finns i Norge (NIVFO) har alltså tre av de nordiska länderna nu organisationer som sysslar med kritisk granskning av pseudovetenskap. Vi har tillskrivit alla danska prenumeranter på Skeptical Inquirer för att utlöna om vi på något sätt kan hjälpa till med bildandet av en förening i Danmark, men hittills har detta varit utan resultat. Liknande kontakter på Island har inte heller gett resultat.

Skeptikerorganisationer har växt fram i åtskilliga europeiska länder under de senaste åren. Vår förening hör i kraft av sitt medlemstal till de större.

Ekonomi

Föreningen har inga andra inkomster än medlemsavgifter och prenumerationsavgifter.

Medlemsavgiften har hela tiden varit 75 kronor per år, och prenumerationsavgiften 50 kronor.

Följande tabell visar kassabehållningen vid de bokslut som gjorts varje vår inför årsmötet:

1984	3 100 kr
1985	8 800 kr
1986	16 800 kr
1987	23 300 kr
1988	19 000 kr (prognos)

Den största utgiftsposten för föreningen är Folkvett, som kostar ca 4 000 - 5 000 kr per nummer att producera och skicka ut. Vid höstmötet 1987, då medlemsavgiften fastställdes till 75 kronor även för 1988, aviserade styrelsen att de stigande kostnaderna för Folkvett kan göra det nödvändigt att höja medlemsavgiften för nästkommande år.

Medlemsregister m. m.

Invalsärenden, inkrävning av medlemsavgifter m m är betungande i föreningar som vår, där allt arbete utförs på frivillig bas. För att förenkla och försnabba rutinerna fördes medlemsregistret under våren 1986 in hos ett serviceföretag för föreningar (Progek, Göteborg). Genom denna förändring får vi snabbare och säkrare rutiner för medlemsadministration och för utskick av tidningar m m. Avtalet inne bär också en ekonomisk förbättring för föreningen eftersom vi får bättre ordning på inkrävningen av medlemsavgifter.

Avtalet har också medfört att vi nu mycket enkelt kan få fram en aktuell medlemsförteckning. Som en följd av detta sändes i början av hösten 1986 en medlemslista ut till alla medlemmar. Medlemslistan ordnades geografiskt (efter postnummer). I det medföljande brevet uppmanades alla att ta kontakt med andra medlemmar på sin ort och att ta initiativ till olika lokala aktiviteter.

Fem års erfarenheter

Att starta en ny förening är alltid ett vågspel. I största synnerhet gäller detta för en förening av, för sitt land, helt ny typ. De erfarenheter vi gjort visar att de grundtankar som låg bakom organisationskommitténs arbete hösten 1982 var riktiga. Det behövs en förening som försvarar den vetenskapliga kunskapsvägen, och Vetenskap och folkbildning har gjort en hel del nytta under sina fem första år.

I den första styrelsens verksamhetsberättelse stod det:

"Den kanske viktigaste effekten av att vår förening har bildats är att det verkar att numera förekomma fler mot pseudovetenskap kritiska artiklar i svensk press. Medlemskapet i föreningen har stimulerat åtskilliga medlemmar till att skriva."

Detta stämmer fortfarande. Det viktiga är inte att försvaret för den vetenskapliga kunskapsvägen sker i föreningens namn, utan att det sker. Vi vill stimulera till arbete i denna anda både individuellt i form av t ex debattlägg och i andra organisationer, t ex folkbildningsorganisationer.

Styrelsen vill framhålla två verksamhetsområden som är viktiga inför framtiden. Det ena är att värva fler medlemmar och prenumeranter och att förtäta kontaktnätet mellan medlemmarna. Detta är en uppgift för alla föreningens med-

lemmar. Det vore värdefullt om någon form av organiserad aktivitet kunde komma igång även utanför Stockholm-Uppsala-regionen.

Den andra huvuduppgiften är att utveckla vår tidskrift Folkvett, innehållsligt, tekniskt och kanske framförallt i fråga om spridningen. Även här behövs det idéer och arbetsinsatser från många föreningsmedlemmar.

Av de olika ämnesområden som bör bevakas vill styrelsen särskilt nämna kvacksalveriet. Lagstiftningen är under utredning. Stämningssläget i de politiska partierna tyder på en klar risk för en s k liberalisering till förmån för dem som utbjuder verkningslösa och obevisade behandlingsmetoder, men i de allra flesta fall till nackdel för dem som anlitar dessa behandlingsmetoder. Det behövs information och opinionsbildning för en kritisk granskning av behandlingsmetoder innan de tas i bruk. Här har vår förening en viktig uppgift.